

Szakonyi Károly

Séták a parkban

Szigliget

A park az Esterházyék arborétuma volt, a világ tájairól származó fákkal, bokrokkal, kanyargós sétautakkal a birtok lábánál csordogáló Tapolca-patakig. A háború után a helyi parasztok ki akarták vágni a fákat tüzelőnek, de egy *bölcsebb paraszt* megakadályozta, Veres Péter lépett közbe, hogy a szigligeti kastély kertje sértetlen maradjon.

Őszi időkben jártam az alkotóházba. Minden szobában kattogtak az írógépek, de aztán jó időben dolguk végeztével az írók kiültek a teraszra, vagy kószáltak a parkban, Kószáltam én is, mert séta közben jókat lehetett beszélgetni. Emlékszem, Gera Györggyel a francia irodalomról diskurálva belefeledkeztünk az időbe, csak a vacsorára szóló harang hívott vissza a házba. Gyurival a beszélgetés egyetemi órákkal ért fel a modern irodalomról, az abszurd drámáról, Inescóról például, a párizsi Huchette Színházban hosszú éveken át műsoron lévő darabjáról, *A kopasz énekesnő*ről, Dürrenmattról, költőkről. Ramuz vagy Apollinaire mellett persze a hazai művek is szóba kerültek. Bölcs elemzéseiből tanulhattam. A háború alatt sokat szenvedett, megjárta Mathausent, de aztán a kolozsvári Bolyai Egyetemen szerzett filozófia-esztétika diplomát. Később Párizsba ment, beiratkozott a Sorbonne-ra, francia műveltsége üdítő volt a hatvanas években.

De kellemes, társalkodó sétákat tettünk meg Telegdivel is. Telegdi Polgár István. Ott ismerkedtem meg vele Szigligeten. Különös, érdekes figura volt. Elegáns úrként érkezett mindig tojáshéj színű Opeljén, már ez is feltűnt, kevés embernek volt akkor még autója. Telegdi a csomagtartóból egy rekesz sárgarépát vitt a konyhás asszonyokhoz, meghagyva, hogy az ebédhez mindig reszeljenek neki egy adaggal. Kényes volt ételre, italra. Dús, fekete haja, szúrós, sötét tekintete és gondosan nyírt Balbo szakálla volt. Olaszból fordított, Italo Calvinót, Buzzatit, színdarabokat. Az első világháború utolsó évében született Budapesten, de Fiúmében töltötte kora gyerekéveit, a még monarchiaszellemű városban. Apjának panziója volt a kikötőváros nagy hoteljei árnyékában, Telegdi otthonról hozta nyelvtudását, de jól beszélt németül meg angolul is. Gödöllőn járt

középiskolába, aztán beiratkozott a Színművészeti Főiskolára, a pécsi Nemzeti Színháznál helyezkedett el segédrendezőnek. A városban élénk irodalmi élet folyt, Pista színi kritikákat kezdett írni a Dunántúl című folyóiratba. Jó társaságba került, Galsai Pongrác, Csorba Győző, Tüskés Tibor, Gáll István írtak a lapba, Szánhó Tibor volt a főszerkesztő. A folyóirat a forradalom után megszűnt, helyébe került a Jelenkor, de addigra Telegdi már Budapesten élt. És elkezdett fordítani.

Abban az időben ív- és példányszám után számolták a honoráriumot. Pista lassan dolgozott, aprólékos lassúsággal. Kitűnő stiliszta volt, szép munkák kerültek ki a keze alól. Az idejét azonban nagyrészt üzleteléssel és házasságkötésekkel múlatta. Egyik szerelme és társa Kerényi Grácia volt, a neves Kerényi professzor lánya. A viszonyuk diszkrét volt, de Szigligeten együtt éltek. Grácia zárkózott természetére emlékszem, és figyelemkeltő alakjára. Dús kebel és darázsderék, asszonyos csípő, de feltűnően szép ívű, magas hattyúnyak, kissé szeplős arcában álmatag tekintet. Lengyel irodalmat fordított. Apja nyomdokain görög- latin filológus volt, de a háború után polonistává képezte magát a varsói egyetemen, mert rajongott a lengyelekért. Lánykorában ismert meg a német megszállás elől menekült civileket és a magyar kormány által befogadott katonákat. Ilyenekkel magam is találkoztam Nagycenken, ’38 telén, a régi cukorgyár magtárépületeiben voltak elszállásolva. Grácia, már egyetemistaként, családja szellemében kapcsolatba került velük, segítette őket, nem tett féket a nyelvére, szidta a németeket. Amikor ’44 márciusában hozzánk is bevonultak, őt is elérte a feljelentők buzgalma, a Gestapo letartóztatta. A szigligeti enyhe, napos délutánokon sziesztázó társaságunkban, magam is láttam alkarján az auschwitzi tetoválást.

Akkoriban, amikor Telegdi oldalán láttam, tudtam, hogy sokat jár Lengyelországba, talán Pista említette is a varsói lakását, de arról, hogy 1957 óta a szovjet megszállta ország titkos ellenállási szervezetivel tart kapcsolatot, nem beszélt. Grácia később a Szolidaritás mozgalom vezetőivel, Lech Wałęsával és másokkal találkozgatott, titkos utakon pénzsegélyeket vitt Varsóba, de erről sokkal később hallottam rebesgetni, csak a rendszerváltás után. Gráciát persze figyelték, a KGB is szemmel tartotta, ezért aztán, amikor azt hallottuk, hogy kizuhant egy robogó autóból, mindenki tudta, hogy nem baleset történt.

Telegdi a nyolcvanas években már mással élt. Grácia előtt és után is volt felesége, egy időben például az angyalarcú Bede Anna költő. A hatvanas évek végén, amikor sokszor voltunk együtt Szigligeten, már a nála sokkal fiatalabb E. Judit. Ha jól számolom az volt a hetedik házassága.

Telegdi ’18-as születésű volt, jóval idősebb nálam, mégis jó barátság szövődött köztünk. Pesten is összejártunk, de a szigligeti időkre emlékszem szívesebben. Bekopogott hozzám, a kis, földszinti „kettes” szobába, róttuk a parki utacskákat, vagy elsétáltunk a Királyné szoknyája felé. Nagy hipochonder volt, szobájában mindenütt gyógyszerek hevertek, némelyiket külföldről kellett beszerezni. Nem okozott gondot, itáliai barátja, Santarcangeli, a költő és író (akitől soha semmit sem fordított) akármit megszerzett.

A szerzésben Pista ügyes volt. Évente vállalta a tolmácsolást a Nemzetközi Vásár olasz pavilonjában, és amikor az véget ért, megvette a bontási anyagot meg a megmaradt reprezentációs italokat, cigarettákat. Télen jól jött az ebből származó haszon a fordítói honoráriumokhoz. Az Opel csomagtartójában mindig volt néhány doboz Marlboro a cinzanós palackok mellett.

A hetvenes években már keveset jártam Szigligetre, a pesti találkozások is elmaradtak. Utoljára az l985-ös írószövetségi kongresszuson futottuk össze. De az már nem volt ugyanolyan, mint a régebbi évek.

A hatvanas években Szigligeten tölteni az őszi, téli napokat, szellemi felüdülés volt. A vacsora utáni agytornákat jelentő társasjátékok vagy pusztán a beszélgetések felértek valamiféle irodalmi mesterkurzussal. Ahogy a parki séták is. Takács Gyula, a kaposvári múzeumigazgató és költő, a vidéki dzsentri, akinek a Balaton partján, Becehegyen volt ugyan háza és szőlője, szívesen időzött az Alkotóházban. Ugyancsak jó sétatársam volt. Kora délután kopogott be, s indultunk neki a hegynek. Gyula bátyám színes egyéniség volt, beszédében a dunántúli nyelvjárás ízeivel, ami a fülemnek, gyerekkori emlékeim miatt kedves volt. Nagyokat kerültünk mindig vacsora előtt, sötétedésre értünk a házba. Néha éppen akkor kongattak, s mehettünk be az ebédlőbe.

Sorra vonultak szobájukból az írók, ki-ki a maga asztalához. Jött Dénes Zsófia, Zsuka, nyolcvanévesen is elegánsan, nagy karimájú Florentin kalapban, az őt féltve óvó, harminc évvel fiatalabb férjével, a festő Szalatnyay Józseffel. Vagy ahogy mindenki hívta, Szepivel. Helyet foglalt, mint egy párizsi étteremben. Ott laktak, szinte egész télen a földszinti sarokszobában, Szepi szaladgálgatott a dolgai után, de Zsukát csak az étkezések idején láttuk. Bent ült az íróasztalánál, és tovább szövögette-írta kalandos élete, de főleg az Ady-emlékek epizódjait. Csodálatos asszony volt, igazi émancipées. Az a rövid idejű menyasszonysága Adyval, bármerre vitte is sorsa, mintha örökké tartott volna. Ott vibrált a lénye körül. A hetvenes években egyszer összefutottam Szepivel a metrón, érdeklődtem Zsuka felől. Azt mondta, jól van, csak már rosszul lát, nagy ív pa-

pírokra ír kissé kusza betűkkel, és néha *már* halálfélelme van. Száz éves múlt már akkor.

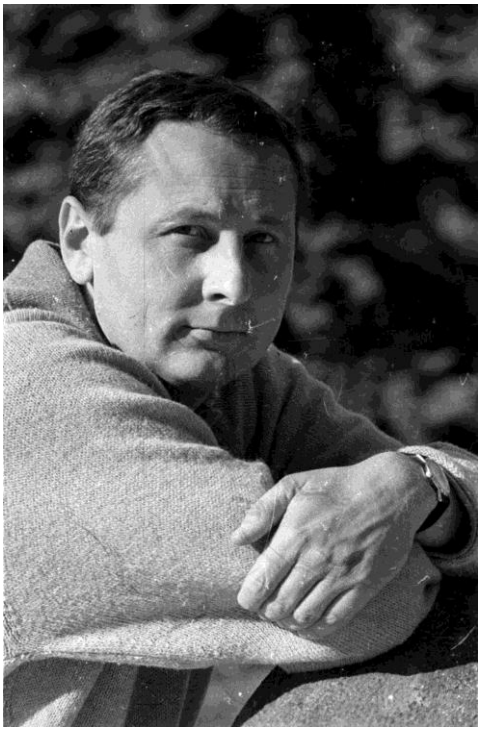
Az étteremben, a házba érkezéskor mindenki választott magának asztalt. Aki például Berda Józseffel került össze, tanúja lehetett hedonizmusának. Már ahogy belépett az étterembe, kezében a félig teli borosflaskával, s mindenféle fűszerekkel a leves ízesítéséhez, az embernek illatos, erdei gombákból készített paprikás, vagy parázson sült húsok és savanykás fröccsök jutottak eszébe. Berda életszeretete, humora jókedvre derített mindenkit. Egy Rabelais ült le Ujházy bácsi asztalához, a katolikus misztériumjátékok írójához. Kedves öregúr volt, az Alap jóvoltából ő is itt tölthette a téli hónapok jó részét Szigligeten. A kastély déli teraszán üldögéltünk, amikor elmesélte, milyen nagy örömmel ment negyvenkilencben a kultuszminisztériumba, közölni az illetékesekkel, hogy meghívást kapott a Vatikánba, mert szeretnék bemutatni egyik, vallási témájú színdarabját. Szeretne kiutazni. Nagy megtiszteltetés ez hazánkra nézve is, mondták, intézkedünk az utazásáról, kedves Ujházy György. Nem hazudtak. Valóban gondoskodtak az utazásáról – Recskre.

Voltak, akik csak nyaralni jártak az Alkotóházba, főleg gyerekes családok, de én mindig az őszt vagy a telet választottam, mert csendet akartam a munkához. Huszöt forint volt naponta B menüvel a szállás és ellátás. Ezt a szabadúszó író pénztárcája is bírta. A strandra is csupán egyszer mentem, meleg koraőszben Gáll Pista is Szigligeten volt, ő csalt ki. Találtunk egy csónakot, elindultunk vele a Tapolcán a sűrű sás között. Tudom, hogy sokan szerették a strandot. Elég messze volt a háztól, de a nyaralók azért mentek, hogy fürödjenek. Fotók maradtak fenn a nagy lubickolásokról. Én dolgozni jártam le, október eleje körül. Kopogtak az írógépek. Az emeleti, elnöki lakosztályban Hunyadi József írta kalandos történelmi regényeit, kedélyes ember, szolgálatkész, ha valakinek baj támadt az írógépével, Jóska megjavította. Szorgalmasan fényképezte a társaságot, neki köszönhető, hogy maradtak dokumentumok az ott járt írókról.

Fehér Klára is fáradhatatlan volt, az ebédre szóló harang ugrasztotta fel a gépe mellől, befűzve hagyva a félig teleírt lapot. Még az ajtaját is elfelejtette – nem bezárni, de behajtani. Karinthy Cini meg arra ment, látta a bűnre vezető alkalmat, besurrant, és gyorsan valami marhaságot gépelt a sorokhoz, majd kajánul bevonult az ebédlőbe. Klári, visszatérve, olvasás nélkül írta tovább a megkezdett oldalt. A legenda szerint csak a Szépirodalmi lektora döbbent meg a szövegen.

Kevés írónak volt autója. Tatai Sándor Wartburgot nyert az akkor divatos autónyeremény-sorsoláson. Kivételes szerencse! Azzal járt

Badacsonyba, a szőlőjébe, s jött Szigligetre is. Telegdi Opeljét már mondtam. Karinthy Cininek is volt mindig valamilyen autója, másokra nem emlékszem. Azonban egyszer valaki – nem tudom felidézni, kicsoda – említette, hogy átruccan Tomajba Udvardi Erzsihez, a festőhöz. Erzsit ismertem a Fiatal Művészek Klubjából, csatlakoztam az illetőhöz. Szép októberi nap volt. Udvardi az országút menti domboldalon lakott, a harmincas évek stílusában épült, tornyos házban, egykor valakinek a nyaralójában. Ott élt, és festette a káprázatos Balatont. Kiültünk a kertjébe, bort töltögetett a poharakba, diót, szőlőt tett elénk, diskuráltunk. Erzsi Derkovits-ösztöndíjas volt, de részesült abban a másfajta ösztöndíjban is, amit a Szövetkezetek Országos Tanácsa nyújtott képzőművészeknek, akik vállalták, hogy vidékre költöznek, és festői, szobrászi krónikásai lesznek a falu átalakulásának. Ennek fejében szállást, a helyi szövetkezettől ellátást kapnak. Óriási szociális kedvezmény volt, nem kellett a Képcsarnok üzleti igényeinek megfelelni, szabadon dolgozhattak. Erzsi ott is ragadt Tomajban, az évek folyamán festészete a realizmusból valamiféle angyali világba emelkedett, aranyba vont balatoni tájjal.

Ha nem vonattal mentem, és Tördemicről a ház kocsijával, Telegdi vitt le. Ő vitt be néha Keszthelyre is, és néha együtt csomagoltunk időnk lejártával, s indultunk vissza Pestre. Útközben megismerhettem nehéz, szerelmi gondjait. Szenvedélyes volt, és féltékeny. Különösen a fiatal feleségére. Ha bizonytalanná vált a kapcsolatuk, összeomlott. És féltékenységében igazságtalanul vagdalkozott. Ha jól emlékszem, valami ilyesmiért is vesztünk össze, aztán sokáig nem beszéltünk.

Mennyire előtolakszanak mostanában azok az idők! Itt szálldosnak, örvénylenek körülöttem. Hallom a hangjukat, mint egy messzi koncertet, amit foszladozva hoz a szél.

2024. augusztus vége